

Anul I.

N° 8.

Fóia bsericésca.

Organu

pentru cultura religioasa a clerului si a
poporului.

Redigeata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 Aprilu 1883.

Cuprinsulu:

Ceremoniele speciali la serbatori'a invariéi Domnului. — Santulu Sacramentu
alu Marturisirei. — Rafaelu Sanzio regele picturci crestine. — Din sinodulu
diocesanu gr.-cat. de Oradea mare tienutu dela 7 pana la 12 Novembre st. n.
1882. — Reflexiuni si contra reflexiuni. — Moralulu civilu in scolele din
Franci'a. — Literatura. — Rectificare.

Apare in 10 si 25 st. n. a fia-carei luni.

Pretiulu pre unu anu 3 fl. v. a.

Blasiu, 1883.

Tipograff'a Seminarului gr.-cat. in Blasiu.

Ceremoniile speciale la serbatori'a inviarei Domnului.

„Acést'a este dîu'a, care o a facutu Domnulu se ne bucuramu si se ne desfetamu in trens'a“, astu-feliu canta s. nostra baserica in serbatori'a serbatoriloru, in serbatori'a inviarei Domnului. Bucurie si desfetare spirituala, éra nu desfetare luméscă este ce poftesce dela noi s. baserica in serbatori'a acést'a mare. Din caus'a acést'a s. baserica si prescrie in serbatori'a acést'a luminata unele ceremonie speciale, ce nu mai ocuro la alte serbatori.

In ainte de a vedé cereremoniile aceste, se vedemu pre scurtu de unde se deduce cuventulu: *Pasci* intrebuintiatu in numirea serbatoriei acesteia. Unii in timpurile vechi voieáu a deduce cuventulu: *Pasci*, grecesce *Πάσχα* dela cuventulu: *Πάσχιον*, ce insemneza a patiní, fiendu-că immediatu in ainte de serbatori'a acést'a a patinitu Mantuitoriuu nostru Isusu Christosu¹⁾.

Iuse este cu multa mai probabila opiniunea adoptata astădi mai de toti, că cuventulu: *Pasci* se deduce dela cuventulu ebraicu: *Pesach*, ce insemnéza *trecece*, fiendu-că la Jidovi Pascile s'au introdusu intru aducerea aminte de *trecece* angerului Dlui preste casele israelitiloru, cându cu ocasiunea esirei loru din Egiptu a fostu ucisu pretotindine celu antăiu nascutu alu Egipteniloru. S. nostra baserica inca serbóza in dîu'a acést'a *trecece* Domnului nostru Is. Christosu dela vietia la morte, si érası indaraptu dela morte la vietia, prin ce ni s'a facutu si noua posibila *trecece* din morte la vietia si de pre pamentu la ceriu, precum si cantămu in catavasí'a antăia a Pasciloru: „cà dîn morte la vietia, si de pre pamentu la ceriu, Christosu Ddieu ne a trecutú pre noi“.

Intre ceremoniile speciale a serbatoriei inviarei Dlui mai insemnate suntu a) Lovirea de trei ori cu crucea de catra celu mai mare in usi'a basericei. b) Sarutarea si imbratisiarea pazei. c) Cetirea Evangeliei in mai multe limbi.

a) Lovirea de trei ori cu crucea de catra celu mai mare in usi'a basericei. Esîndu totu poporulu afora din baserica deimpreuna cu clerulu si inchidînduse usiele basericei, dupa finirea ceremonieloru prescise, Archireulu seau celu mai mare lovîndu cu S. Cruce de trei ori in usi'a basericicii striga cuvintele acele prefetice ale psalmistului: *deschideti boieri portile* etc. éra unu altu frate din baserica la una fia-care provocare raspunde intrebându: *cine este acel'a imperatulu marirei?* Dupa ce scen'a acést'a se repetiesce de trei ori usiele se deschidu si Archireulu seau celu mai mare intra mai antăiu in

1) S. Greg. Naz. in Orat. 42. enaréza despre acei ce tieneáu opiniunea acést'a.

biserica cantandu tropariulu: *Christosu au inviatu din morti*. Prin ceremoni'a acést'a se simboliséza scoborirea si intrarea Mantuitoriului nostru la limbu si liberarea sufletelor detenute acolo, ce s'a intemplat in noptea santei inviari. Ceremoni'a acést'a se face si in baseric'a latina prin unele locuri.

b) Sarutarea si imbratisiarea pacci, ce in parte s'a parasitu prin unele locuri, stà in ace'a, cà dupa finirea manecatului incependu dela celu mai mare saruta cu totii mai antaiu S. Cruce, apoi S. Evangelia si in urma S. Icona a inviarei Dlui. Deca suntu mai multi preoti, atunci eli tienu S. Cruce, Evangelia si Icona. Dupa sarutare se imbratisiéza unulu fia-care cu preotulu sarutanduse unulu pre altulu in umeri, si dicundu unulu: *Christosu a inviatu*, éra celu laltu respundiendu: *adeveratu cà a inviatu*. Dupa ace'a se imbratisieza si persoanele din poporu un'a pre alt'a, barbatii unii pre altii in naia, éra femeile unele pre altele in tinda, si numai copii mestecatu¹⁾.

Ceremoni'a acést'a simboliséza, cà invierea Dlui nostru a adusu credintiosiloru atât'a buerie sufletesca, càtu deca n'amu facutu pana acum, ce'a ce amu fi trebuitu se facemu, atunci acum tote urile si gresielele trebue se ni le iertamu unii la altii, si cá fratii se ne imbratisiamu, precum si canta s. baserica in marire Tatalui dela laudele din dñu'a de Pasci: *se iertamu tote pentru inviare si unulu pre altulu se ne imbratisiamu*.

c) Evangeli'a in dñu'a de Pasci, unde se pote, se cetesce in mai multe limbi, incependu Archireulu seau celu mai mare din usi'a altariului, si dupa ace'a celi lalti pre rendu in siru unulu dupa altulu pana la usi'a bisericeii. Afora de ace'a se cetesce nu tota de odata, ci numai câte unu versiculu seau doue, si apoi dupa fia care se lovesce de trei ori in tote clopotele pre rendu. Cetirea in mai multe limbi simboliseza unitatea Evangheliei predicate de S. S. Apostoli, care desi s'a predicatu in diverse locuri preste totu pamentulu si in mai multe limbi totusi este numai un'a, „*unu domnu, una credintia, unu botezu*“. Lovirea in fia-care clopotu dupa fia care versiculu simboliséza, cà sunetulu Evangheliei predicate de Apostoli a resunatu preste totu pamentulu, precum s'a si profetitu in Testamentulu vechiu: *in totu pamentulu a esitu vestirea loru si la marginile lumii grainurile loru*.

Precum se pote vedé, ceremoniele aceste speciali dela S. S. Pasci au tote una insemnare profunda si edificatoria pentru sufletulu credintiosu, si s. baserica predica prin ele credintiosiloru sei forte frumosu adeverurile sale.

S.

Santulu Sacramentu alu Marturisírei.

de Alessiu Viciu prof.

(Urmare).

Se cugetàm pucinu asupr'a metaforei intrebuintiate de Mantuitoriulu Christosu, candu a datu ministriloru bisericeii sale puterea de a legá si deslegá. In acele cuvinte facultative: „*Tie-ti voiu dá chieile imperatteei cerurilor*“ etc.

¹⁾ Les. Allatius. De Dominicis et hebdom. Gracc. n. 22.

metafor'a chieiloru ne face se reflectãmu cã precumu una casa incuiata cu chieia nu pote fi descuiata de cãtu cu chieia anumita respective de acela, care are chieia, asiã usi'a imperatfei ceruriloru, inchisa prin pacatu, nu pote fi deschisa de-cãtu de acela, cãrui s'au datu chieile in vîrtutea ministeriului preutiescu. Acest'a este unic'a chieia, care prin dispusetiunea domnedieesca deschide Cerulu; acest'a e chieia de insusi Mantuitoriulu data S-loru apostoli si urmatoriloru loru legitimi. Apoi „precumu oficiulu portariului nu consiste intru a dechiarã port'a de inchisa seau deschisa, ci o inchide si deschide intr'adeveru, asiã puterea confesariului *nu se marginesce numai la dechiararea cã peccatosulu este legatu seau deslegatu, cì consiste intru a-lu legã seau deslegã in fapta*“. (Melia l. c. pag. 30).

Din aceste conchidemu cã a fostu prea necesariu si prea folositori pentru omenime, cã Mantuitoriulu a binevritu a institui S. Sacramentu alu marturisirei, care indeplinesce contritiunea neperfecta si penitentele *se deslega efectivu* in puterea chieiloru; mai departe: cã e falsa invetiatur'a protestantiloru, cari voru se se subtraga dela acestu sacramentu, uniculu midilocu satoritu de insusi D.dieu, pentru cã peccatosulu se se renasca a doua-ora pentru vietia sufletesca.

Inca primii crestini au fostu convinsi despre institutiunea domnedieesca a acestui S. Sacramentu si recunoscura necesitatea de a-lu practisã. In fapta: cetimu in „Faptele apost.“ c. 19 v. 18. cã pre cãndu se aflã s. Paulu in Efesu, „*ecceia multi dintre credintiosi, marturistindu-si si anuntiandu-si faptele*“, er' in vers. urmatoriu se cetesce si satisfactiunea impusa de S. Apostolu alu genteloru: „Multi dintre acelia . . . aduseru cãrtille si le arsera in aintea toturoru“ . . . A se vedé si ep. 2-a cãtra Corint. a S-lui Clemente Romanulu, din carea epistola ni-s'au conservatu cãte-vã fragmente, fora indoiela autentice; acoló S. Parinte indemna la penitentia si marturisire pana suntemu in lume si avemu tempu, „*cãci dupa-ce vomu esì din lume, nu ne mai putemu marturisi acoló, nece mai putemu face penitentia*“. S. Pontifice amintesce, precumu vedemu, marturisirea cã parte a penitentiei. Scrietorii basericesci si S. Parinti marturisescu cã S. Sacr. alu penitentiei s'a practisatu incependu din tempii apostoliloru si acestã marturia a SS. Parinti este una adeverata traditiune contínuã. Asia:

In Secl. II. S. Ireneu epp. Lugdun. (Lib. I adv. haer. c. 6.) naréza cã ore-cãte femei insielate de Valentiniani, s'au intorsu la S. Basereca si s'au marturistitu: „*cum reliquo errore et hoc confessas fuisse* (scil. crimen carnalis corruptionis.) Tertilianu scrise una carte „despre penitentia“ in carca c. 12 dîce: „deca te plangi pentru marturisire, eugeta la infernu, pre care marturisirea lu stenge pentru tine“.

In Seclulu III. Origine Adamantinulu, (in Omil. II si III. in Lev. 4.) dîce cã peccatele se ierta, deca peccatosulu nu se rusineza a-si marturisi peccatulu in aintea preutului lui D.dieu. Aiurea erasi numesce insusfrile unui bunu confesariu.

In Secl. IV. S. Atanasiu: „precumu omulu botezatu de preutu se luminéza de Spiritulu Santu, astu-feliu celu-ce marturisesce pecatele sale, castiga iertarea acelor'a prin preutu“. (Colect. SS. Patrum T. 22).

In Secl. V. S. Ambrosiu: „nimene nu se pote mantuí, díce s. parinte, (De Parad. c. 44.) de nu-si vá ff marturisítu mai antáiu pecatele“.

A alegá si mai departe autoritatea Santiloru parinti nu afiu necesariu. Abiá este alta invetiatura a Baserecei catolice, carca se fia asiá precisu aretata de SS. Parinti in toti secli, cum este dogm'a despre institutiunea dommediesca si necesitatea S-lui sacramentu alu penitentiei. Din scriptele SS. Basiliu, Ciprianu si Augustinu am citatu si mai susu, nu potu inse se nu amintescu cuvintele S-tului Joanu Crisostomu (Omil. I in Joan.) cá celu-ce nu-si marturisesce in aintea preutului si pecatele cele mai ascunse, in diu'a cea de judecata le vá marturisi in aintea lumii intregi. Er' S. Augustinu intempina si refrange in omiliile sale pre celi-ce propagáu eroarea, ce, dorere, se repete si in díelele nostre, cá e destulu a se marturisi lui D.dieu. Acestor'a le díce (cartea 50 omil. 40.) Nimenea se nu díca: in ascunsu facu penitentia in aintea Domnului . . . Asiá dara fora causa s'a dísu: „Ce veti deslegá pre pamentu, vá ff deslegatu si in ceru? Asiá dara fora causa s'au datu Baserecei lui D.dieu chieile?“ In contr'a amintítei erori, carea fit si cresulu Novatianiloru scrise si S. Ambrosiu mai multe cárti. Aci voiu citá din cartea I despre penitentia, c. 2, unde asiá-i argumenteza: „*Si cine vénérezu pre D.dieu mai multu, acel'a care asculta de mandatele lui, seau cure se opune? D.dieu ne-a demandatu se ascultámu de ministrii sei, de cari candu ascultámu, numai lui D.dieu i-dámu onore.* — Din aceste se vede cátu de tare ratecescu acelia cari afirma, pote din nescientia, cá marturisirea s'a intrudusu in basereca numai dela Conc. Lateranu alu IV. in secl. XIII, unde s'a decretatu seau, cumu amu amentítu mai susu, s'a regulatu „**cá toti credintiosii de ambe sexale ajunsii in etatea preceperii se-si marturisesca pecatele celu pucinu una-data intr'unu anu**“. Nu una disciplina noua s'a intrudusu dara prin citatulu canonu, ci s'a regulatu disciplin'a dejá vigente si s'a prescisu se nu intrelase marturisirea pre tempu mai indelungatu de cátu unu anu.

S. Basereca adunata in concilia generali (ecumenice) precumu si in concil. particularie, adeveresce despre institutiunea divina si necesitatea S-lui Sacramentu alu penitentiei. Dintre acele vomu amentí numai câte-va. Asiá Concil. din Constantinopolu (692. can. 102) supune cá credintiosii si marturisescu pecatele la preuti, cáci preserie preutiloru se esamezeze bine pecatele dupa numeru si calitate, precumu si dispusctiunea interna a penitentelui, spre a-i poté dá remediale salutarie. Totu in sensulu acest'a vorbesce si conc. Trulanu. Lasu auctoritatea altoru concilie particularie si generali si voiu amentí numai Conciliulu din Constanti'a (Art. VII. in contr'a lui Wieklef) apoi Conciliulu Tridentinu (Ses. XIV c. V.): „*Baserec'a universale totu-de-a-un'a a intielesu si a credítu cá marturisirea sacramentale intrega despre tote pecatele, fú in-*

stituita de Is. Christosu, si că aceea este necesaria din dreptu domnedicescu pentru toti aceia, cari au peccatuitu dupa botezu“.

Considerandu natur'a rationala a omului potemu afirmá fora téma de a esagerá, că *marturisirea peccatorulu este unu postulatu alu naturei omenesci*.

Ratiunea este data omului cá se se conduce de ea, se asculte prescrisale ei. Acumu: tote legile adeverate suntu ordinatiuni ale ratiunei, legile divine inca suntu conforme ratiunei, („*lex est ordinatio rationis*“ S. Tom'a), de cari omulu trebuie se asculte pentru-cá „*legem ratio commendat*“. De câte-ori inse omulu din rea vointia ori din debilitate n'a ascultat de prescrisale ratiunei, si asiá a lucratu in contr'a ei, natur'a rationale se resênte, conscientia-i se revolta, mustra si remusica; internulu lui se nepaciucesce, sbuciuma si cutremura de vocea conscientiei sfasiate, carca-lu persecuta si-i striga ori-unde că a gresitu*), si adesea desperatu more in cele mai craucene torture morali si fizice. Intr'una asiá stare ce e mai naturalu omului, de câtu a cercá una inima iubitoria, carca se-i restitucesca liniscea, se-i vindece ran'a conscientiei vatemate prin peccatu, se-lu impace ore-cum cu dreptatea domnedicesca. Dar' acést'a inima iubitoria, capace si prompta de a versá in abundantia balsamulu de mangaiere preste conscientia-i revoltata si inveninata de uritiunea peccatulu, unde o pote aflá elu cu atât'a incredere cá la ministrulu lui Isusu Christosu, D.dieulu, care s'a facutu omu pentru mantuirea si rescumperarea omenimei, si la a carui preutu confidentia trece in virtute, ieá caracteru religiosu, se stramuta in sacramentu, in S. Sacramentu alu marturisirei prin care i-se ierta peccatulu, i-se restauréza pacea pierduta si amicitia cu D.dieu; astu-feliu marturisirea, poftita imperativu de vocea naturei nostre rationale, devine aceea a dou'a scândura: „*secunda tabula*“ (S. Jeron.), pre carea se mantuesce acela, a cărui nevinovatia a suferitu naufragiulu peccatulu dupa botezu.

Rafaelu Sanzio regele picturei crestine.

. Blasiu 15 Apriliu st. n. 1883.

In 6 Apriliu a anulu curentu 1883 s'au implinitu dejá 400 de ani, de cându s'a nascutu *Rafaelu Sanzio* regele picturei crestine si preste totu antáiulu pictoru alu tuturoru temporiloru. Patru sute de ani au trecutu dejá de atuncia, si pre langa tote aceste productele lui pre terenulu picturei nice astádi nu si au pierdutu nemic'a din frumsetia loru cea estraordinaria si din poterea loru cea magnetica atragatoria. Patru sute de ani au trecutu dejá de atunci, si pre langa tote aceste si astádi este elu magistrulu celu mai classicu alu tuturoru pictoriloru, in a carui opuri se adapa de frumsetia toti celi ce se pregatescu pentru cariera picturei. Din caus'a acést'a pictorii au si serbatu in anulu acest'a jubileulu de patru sute de ani alu nascerei lui. Astu-feliu

*) De aci suntu si fictiunile poetiloru Greci despre *Furie* (Fumenide) cari persecuteza in modu infioratoriu pre celi-ce calcá in modu flagrante una lege domnedicesca.

standu lucrulu, credemu a face unu servitiu cetitoriloru nostri, deca ne vomu ocupá si noi pucinu cu acestu geniu mare alu picturei, care altu-mentrule totu geniulu seu si-lu a folositu spre laud'a si marirea santei nostre baserici. *Rafaclu Sanzio* s'a nascutu la 6 Apriliu 1483 in Itali'a, patri'a artiloru frumose, in cetatea Urbino. Tatalu seu *Giovanni Sanzio* inca a fostu pictoru de profesione, si inca pictoru, care cá unu adeveratu crestinu si fiu alu santei baserici tienea pictur'a de unu lucru sacru, ce nu trebue se aiba altu scopu de cátu marirea lui Ddiu. Tatalu *Giovanni* observà curundu aplicarea cea mare a fiului seu *Rafaclu* spre pictura, din care cauza lu si instrua inca din fraged'a etate in art'a ace'a, in care-lu alese Ddiu, cá se esceleze mai târdu asia tare, si se se redice preste toti pictorii. Inse prunculu *Rafaclu* de abia ajunsu anulu alu unspredecele alu etatei si remase orfanu de tata. Atunci lu luà sub scutulul seu unchiulu lui *Simeonu Ciarla* si-lu dede in scol'a de pictura a lui Petru Perugino, unulu dintre pictorii celi mai celebri ai epocii aceleia ¹⁾. *Rafaclu* invetià, ce e dreptu, multu dela magistrulu seu *Perugino*, inse si magistrulu *Perugino* invetià multu dela discipululu seu *Rafaclu*. Ma geniulu lui *Rafaclu* aruncà radie preste tote opurile magistrului seu *Perugino*, asia cátu de atunci tote opurile acestuia paru a fi trecut prin unu focu óre care purgatoriu. In scol'a lui *Perugino* petrecù *Rafaclu* pana la anulu 1504. Curundu dupa ace'a se duse in Florenti'a, unde petrecù pana in anulu 1508. Din Florenti'a dupa ace'a se duse la Rom'a, unde Pontificii *Juliu II* si *Leonu X* lu insarcinaru cu mai multe lucràri frumose si grele. Ma in Rom'a luà *Rafaclu* parte si la edificarea basericii celei monumentali a Santului Petru. Pap'a *Leonu X* lu puse conservatoru preste tote monumentele din Rom'a. In Rom'a concepù *Rafaclu* si planulu celu mare de a desgropá tote ruinele Romei celei vechi depre tempulu republicei si a imperatoru. Cu una diligintia si pacientia admirabila se si apucà *Rafaclu* de ducerea in deplinire a planului acestuia. Inse activitatea lui cea prea incordata la ducerea in deplinire a planului acestuia i accelerà numai mortea. Cuprinsu de unu morbu scurtu inse greu si periculosu mori la 6 Apriliu 1520 in etate abie de 37 de ani. Pontificele *Leo X* celu atátu de iubitoriu de totu ce e frumosu, fù nemangaiatu, candu audf despre mortea lui. La capulu trupului lui celu mortu se asiedià tipulu lui celu din urma, ce a remasu de elu inca nefinitu, schimbarea la facia a Mantuitorului nostru. Rom'a si Itali'a intréga a gelitu mortea lui. Osemintele lui s'au asediatu in Panteonu in apropiarea criptei, in carea erá inmormantata Mari'a Bibiena nepota Cardinalului Bibiena, carea fusese destinata, cá se fia mirés'a lui. Caracterulu si person'a lui pana a fostu in vietia farmecá pre toti ce venieáu in atingere cu elu. La acést'a se mai adaugeá

¹⁾ Opulu celu mai celebru alui *Perugino* este: mutarea Prea Curatei Fetioare Mari'a la ceriuri. Prea Curat'a Fetioara Mari'a este depinsa inaltanduse spre ceriu printre nori de auru. Apostolii cauta dedesuptu in momentulu Prea Curatei Fetioare, si in locu de trupulu mortu afla numai flori. Una imagine sublima!

si una frumsetia corporala extraordinaria. Tote aceste laolalta au facutu din elu un'a dintre personele cele mai simpatice, ce ni le areta istori'a.

Spatiuulu nu ne ierta a face aci unu studiu asupr'a toturoru opuriloru geniului lui celui atatu de abundantu si fructiferu. Numai unele din cele mai momentose vomu aminti aici.

Objectulu lui de predileptiune pentru pictura a fostu Prea Curat'a Fetiora Mari'a, Madonna, pre cum o numescu Italianii. Elu a depinsu pre Prea Curat'a Fetiora Mari'a, cá Virginia, cá Mama, si cá Regin'a ceriuriloru, voindu prin cea de antâiu a simbolisá prunci'a cea nevinovata, prin cea de a dou'a juneti'a cea plina de bucurii, si prin cea de a trei'a barbati'a, a careia priviri trebuescu se fia indreptate spre eternitate. Un'a dintre cele mai insemnate Madonne este *Madonna au Diadème*, ce se afla in palatiulu Louvre din Parisu. In acést'a este depinsa Prea Curat'a Fetiora Mari'a tienendu in bratie pre Mantuitoriulu dormindu cá pruncu. Prea Curat'a Fetiora redica velulu depre faci'a pruncului ce dorme, spre a-lu aretá lui Joanu Botezatoriulu, ce se afla langa dens'a. Coron'a toturoru Madonneloru inse este *Madonna di San-Sisto*, carea de presente se afla in Dresd'a. In acést'a este depinsa Prea Curat'a Fetiora Mari'a in splendorea cea mai mare cá regina a ceriuriloru ce planeza in nori innotandu in una frumsetia si in una sublimitate inenarabila. In bratie tiene pre Mantuitoriulu nostru cá pruncu. De a drépt'a stá in genunchi Pap'a Sistu recomandandu s. baserica scutului Prea Curatei Fetiore Mari'a, era de desuptu suntu doi angeri contemplandu pre Prea Curat'a Fetiora.

Afora de Prea Curat'a Fetiora Mari'a a depinsu *Rafaelu* cá si nimene altulu si pre Mantuitoriulu lunei Dlu nostru Isusu Christosu in diverse mominte ale vietiei lui pamentesci. Intre aceste mai insemnatu este tipulu Mantuitoriului sub sarcin'a crucei. Pictorulu a alesu momentulu acel'a, cându Mantuitoriulu a cadiutu diosu pre drumu catra Golgot'a sub greutatea cea mare a crucei si de diosu dice catra femeile cele ce plangeáu: *Fetele Ierusalimului nu me plangeti pre mine, ci ve plangeti pre voi!*

Rafaelu a lucratu tare multu in Vaticanu, unde pana in dñu'a de astádi se afla picturile lui cele mai frumose numite *Stanzele lui Rafaelu*. Aceste suntu pre paretii aloru trei chilii si a unei sale mari. In asia numit'a *Camera della signatura* si a propusu *Rafaelu* a aretá insemnatatea cea mare a Romei pentru lumea intréga, in câtu ea este resiedinti'a Capului santei baserici. Acést'a o a facutu *Rafaelu* depingundu simbolele alese cu multa genialitate ale celoru patru facultati a vietiei spirituali, si anume a teologiei, filosofiei, artei si a jurisprudentiei, cari tote suntu si trebue se fia ficele basericei, a careia Capu vediutu resiede in Rom'a. Intre aceste loculu primu lu ocupa Teologi'a. Ea este representata prin unulu din misteriele cele mai adenci ale santei nostre baserici, prin misteriuulu transsubstantiatiunei panei si a vinului in corpulu si sangele Domnului si Mantuitoriulului nostru Isusu Christosu. In midilocu este depinsu unu altariu, si pre altariu este potirulu, éra désupr'a

potirului planéza S. Cuminecatura sub form'a paniei in hostia cá in baseric'a apusului. In giurulu altariului stáu contemplandu si meditandu Parintii si Doctorii celi mai mari ai santei baserici. De asupr'a loru este depinsu ceriulu deschisu, éra in ceriu este depinsa S. Treime versandu radie de lumina spre S. Eucharistia, prin ce ceriulu se unesce cu panentulu. Una imagine mai sublima a teologiei nu poteá se deie unu moritoriu. Filosofi'a este depinsa in una adunare de filosofi mai cu sema Greci. In midilocu stá Plato si Aristotele, éra in giurulu loru toti filosofi mai celebri ai Greciloru. Barbatí'a, seriositatea si fruntea incretfita de cugetare areta si unui necunoscutoriu, cá tote figurile acele suntu tipuri de filosofi. Poesi'a este reprezentata prin Parnasu, in care in midilocu stá Apollo, éra in giuru poeti mai cu sema grecesci si italieni. Jurisprudinti'a este reprezentata prin simbolele celoru trei virtuti cardinali: prudinti'a, temperanti'a si tari'a. Sub ele este depinsu de a steng'a imperatulu Justinianu admanuandu jurisconsultulu Tribonianu corpulu dreptului civilu romanu, éra de a drept'a Pontificele Gregoriu IX admanuandu cartea decretaleloru unui advocatu consistorialu. In stanzele celelalte mai de mare momentu suntu tipurile, ce simboliséza ajutoriulu ce-lu dá Ddieu santei baserici, mantuirea Romei de Attila prin Pap'a Leonu I, incoronarea imperatului Carolu celu mare prin Pap'a Leonu III si invingerea Saraceniloru in portulu dela Osti'a intemplata in urm'a rogatiuniloru fierbinti a Pontificalui Leonu IV.

Afora de stanzele aceste, ce si ele numai singure ar' fi fostu in stare a-i castigá piului pictoru laurii nemorirei, a mai depinsu inca si alte mai multe tipuri, cari farmeca ochiulu, incanta inim'a si edifica sufletulu ori si carui credintiosu. Intre aceste amintimu visiunea cea imposanta a profetului Ezechielu referitoria la inviarea mortiloru, si tapetele destinate pentru capel'a sixtina in cari suntu depinse una multime de scene din cele mai frumoase ale Testamentului nou. Tipulu lui celu din urma a fostu Schimbarea la facia a Mantuitoriului nostru, care inse a remasu nefinitu din cauza cá tinerulu pictoru a fostu prevenitu de morte.

Frumsetia, armonia, gratia, vietia, adevéru, castitate, nobilitate, coloritu perfectu, tote suntu unite in unu totu simmetricu in picturile lui Rafaelu. Ochiulu piu si credintiosu se desfatéza, éra sufletulu se imple de una bucurie si placere cerésca la privirea loru.

Pre dreptulu este elu regele picturei, pentru-cá in elu si a ajunsu pictur'a gradulu celu mai inaltu de desvoltare.

Cátu de susu si neajunsu este elu facia cu pictur'a de astádi, care dorere, numai prea adeseori se pierde in sensualitate, si parasindu terenulu celu frumosu alu religiunei si pradéza poterile cu obiecte prea profane! Pentru ace'a decadinti'a ei astádi este rapida, pre cându pre tempurile lui Rafaelu, cându religiunea erá angerulu padtioriu alu picturei, in scurtu tempu a ajunsu in Rafaelu pana la splendorea cea mai mare, asia in câtu epoc'a acést'a va remané cá una scola pentru tote tempurile. Si nu e mirare, căce precum

dice insusi Goethe: „tote epocele, in cari a domnitu credinti'a suntu splendide, elevatorie de inima si fructifere pentru contemporani si posteritate“.

Jubileulu de patru sute de ani alui Rafaelu s'a serbatu si in Rom'a, unde este pictorul immortalatu. Inse o tempuri triste! Jubileulu l'au inscenatu si serbatu in Rom'a de aceia, cari in nenumerate moduri si batu jocu in tote dilele de sant'a nostra credintia si baserica. Ce contrastu alu istoriei! Ateistii si inimicii basericeii se serbeze jubileulu pictorelui celui mai celebru alu reginei ceriuriloru, a Prea Curatei Fetiore Mari'a! Deca pictorul ar' fi in vietia, si ar' vedé, cine i a facutu lui onorea, atunci de siguru, cà s'ar' multumí de una atare onore. Din caus'a acést'a nice clerulu, nice nimene dintre barbatii cei pii din Rom'a si Itali'a nu au luat parte la serbarea din Rom'a. Se speramu inse cà preste unu seclu, cându se va serbá jubileulu lui de 500 de ani, dora va fi regele pictoriloru mai fericitu cá acum, si jubileulu lui lu voru serbá omeni, caror'a le suntu sante lucrurile acele, pre cari le a depinsu elu asia frumosu, si pre cari le a pretiuitu elu mai multu cá ori si ce in lume.

Din sinodulu diecesanu gr.-cat. de Oradea mare tienutu dela 7 pàna la 12 Novembre st. n. 1882.

Venindune la mana actele si decretule memorabilulu sinodu de Oradea mare tienutu dela 7—12 Nov. st. n. 1882 sub presidiulu Illustritatei sale prea demnulu Episcopu Mihailu Pavelu amu aflatu in ele una multime de dispusatiuni din cele mai salutarie si frumose. Intre aceste tare ni a atrasu atentiunea frumosulu regulamentu referitoriu la vietia religioasa morala si consolidarea disciplinei in cleru si poporu, in care ori si ce pastoriu sufletescu de ori si unde si pote aflá indreptariulu vietiei sale. Din motivulu acest'a amu aflatu cu cale a-lu face cunoscutu cetitoriloru foiei nostre fiendu convinsi, cà in elu se va edificá ori ce preotu si si va vedé in elu espuse claru, la intielesu si roborate cu S. Scriptura datorintiele sale facia cu turm'a sa.

Decretulu III.

Referitoriu la vietia religioasa-morale si consolidarea disciplinei in cleru si poporu, se dispune cu valere de statutulu sinodale observarea urmatoriulu

Regulamentu.

Observandu-se cu dorere la poporulu din unele comune scaderea credintiei, scapatarea moralitatei si relasarea disciplinei basericesci; dupa ce pentru unele cá si aceste, mai vertosu preotii, cá pastori sufletesci, au se dée séma atátu prepusiloru sei pamentesci, câtu si inaintea infricosiatulu Judetiu

alui Christosu Domnedieu, desi fia-care preotu diecesanu trebuie se cunosea datorintiele statului seu, si acele suntu precisate deja si in decretule Sinodului nostru provincialu din 1872; totusi cá in casu de lenevire, de indolentia, ori de indiferentismu, — de ce se apere Ddieu, — cându celi culpabili voru fi trasi la judecata, se nu se pota escusá cu ignorantia datorintieloru sale; acestu Sinodu in conscientia a chiamarei sale de a preservá de peritiune si de condamnare pre celi ce „siedu intru intunerecu si in umbr'a mortii“ (Luc. c. 1. v. 79.) manecându din invetiatur'a marelui Apostolu alu gintiloru, carele despre una parte ni díce, cá: „Acést'a este voi'a lui Domnedieu: santirea vostr'a“ (I. Thess. c. 4. v. 3.), éra despre alta parte ne reflectéza, cá: „Asia se ne socotésca pre noi omulu, cá pre nesce servi ai lui Christosu, si dispensatori ai taineloru lui Ddieu“. (I. Cor. c. 4. v. 1.), — a aflatu in Domnulu a revocá in memori'a toturoru-a, si respective cu putere de statutu diecesanu a enuciá urmatorele principia de urmatu:

§. 1. In dieces'a acést'a, gradulu moralitatei poporului, incátu ace'a este de a se atribuí preotiloru aplicati in sfer'a pastoririi sufletesci, va fi mesur'a zelului si a activitatei Preotiloru, cari trebuie „se se faca form'a turmei sale“. (I. Petr. c. 5. v. 3).

§. 2. Caracteristic'a pñcipale a unuia asemenea preotu, este „sántia vietii“, pentru-cá preotii si in legea vechia „Santi se fia Domnedieului seu, si se nu spurce numcle Domnedieului seu, pentru-cá sierfele Domnului darurile Domnedieului seu ei le aducu, si se fia santi“ (Levit. c. 21. v. 6.) si: „Osebiti-ve cei ce portati vasele Domnului“ (Isaia c. 52. v. 11.) Si deca dela acei preoti, cari au sacrificatu lui Domnedieu numai boi, mneli si alte animale, s'a recerutu atât'a santienia: cáta santienia se recere dela aceia, cari sacrificá pre insusi mnelulu lui Domnedieu? Si déca s'a recerutu atât'a curatienia dela aceia, cari au portatu vasele Domnului: cáta curatienia sufletésca se va recere dela aceia, cari porta in manele sale pre insusi Domnedieu?

§. 3. Éra fiendu-cá preotii suntu „lumin'a lumii (Math. c. 5. v. 14.) de sine se intielege cá „Asia se lumineze lumin'a loru inaintea omeniloru, cá vediedu faptele loru cele bune, se marésca pre Tatalu loru celu din ceriu“. (Math. c. 5. v. 16.) Chiaru pentru ace'a:

§. 4. Cas'a preotului, si mai vertosu a celui cu familia, va trebui se fia modelulu familieloru din parochia, atâtu cu privire la frecuentarea bisericeii si a SS. Sacramente, cátu si cu privire la implenirea toturoru detorintieloru crestinesci, inca si pentru ace'a, pentru-cá: „Cene nu porta grigia de ai sei, si mai vertosu de ai casei sale, de credintia se-a lapedatu, si mai reu este, decâtu celu necredintiosu“. (I. Tim. c. 5. v. 8). Inse nu va suferi, cá membrii familiei sale intre servitiale sacre se ocupe locu in Sanctuariu, ci fia-carele va ocupá locu, unde-i compete dupa seculu amesuratu esigentiiloru rituali ale constructiunii bisericeii.

§. 5. Preotii lucuriosi ori betivi nepotendu fi precum s'ar' recere

„esemplulu credintiosiloru sei *cu vilti'a*“ (I. Tim. c. 5. v. 12) pâna la emendarea loru, nu se voru suferi in servitiulu santului altariu.

§. 6. Chiar din ace'a-si cauza preotiloru celibi, insurati ori veduvi, in intielesulu Can. 3 alu Conciliului dela Nice'a, nu li este permis a tiené la casa mueri, decâtu numai mam'a, sor'a seau matusi'a, ori mueri de acele, cari eschidu ori ce suspitiune.

§. 7. Pecatuescu in contr'a decórei statului preotiescu toti aceia, cari in portulu loru din afara nu se osebescu de seculari, prin urmare in acestu respectu voru observá strinsu cele prescise in Tit. VII. capu VII. din decretelc concil. provinciale din Blasiu tienutu la 1872.

§. 8. Functiunile sacre nu este permis a se face, decâtu numai in vestmentu talaru, — inse afora de baserica, in casu de necessitate se potu impleni si in vestmente civili preotiesci.

§. 9. Dupa invetiatur'a Apostolului „asia a ordinatu Domnulu, cá celi ce binevestescu Evangeli'a, din Evangelia se se nutrésca“ (I. Cor. c. 9. v. 14), si asia preotii au dreptu la tote prestatiunile lecticali si stolarie statorite prin auctoritatea basericésca competente, éra credintiosii suntu datori a le subministrá acele preotiloru sei dupa dis'a Apostolului: „Déca amu semenatu noi vouc cele spirituali, au mare lucru este, de vomu secerá noi ale vostre cele trupesci?“ (I. Cor. c. 9. v. 11.) Pre bas'a acestor'a preotii inainte de implenirea functiuniloru sacre, potu se-si pretenda competentiele sale stolarie, si poporeni voru fi datori a le esolvi acele inainte de implenirea functiuniloru; cu tote aceste inse, de ora-ce nu poporulu e pentru preotu, ci preotulu e pusu intru edificarea poporului: Preotului pentru nesolvirea anticipata, ori chiar denegarea competentieloru sale legali, nu-i este permis a denegá credintiosiloru sei nece SS. Sacramente, nece alte functiuni sacre, cari se tienu de sfer'a parochiloru, — pentru-cá eli au spre dispusetiune si alte căli pentru valorarea pretensiuniloru loru juste.

§. 10. Preotii cá pastori sufletesci suntu detori a sucurge indigentieloru spirituali ale credintiosiloru sei, inca si cu periclitarea vietiei, pentru-cá „Pastoriulu celu bunu sufletulu seu si-lu pune pentru oile sale“ (Ioanu c. 10. v. 11).

§. 11. Preotii,cá pastori sufletesci suntu detori a delatur'a dela credintiosii sei tote ocasiunile perversiunei, si a invigilá in modu speciale asupr'a cresterii religiosu-morali a prunciloru nascuti din casatorie mestecate, pentru-cá nu e pastoriu bunu, carele „vede lupulu venindu, si lasa oile, si fuge si lupulu le rapesce pre ele si risipesce oile“. (Ioanu c. 10. v. 12).

§. 12. Preotii, cá pastori sufletesci, suntu detori a cercetá din cându in cându pre credintiosii sei, spre a li cunosce starea si indigentiile spirituali, si spre a li castigá increderea facia de cele ce privescu conducereau loru pre calea vietiei spirituali, pentru-cá „Nu e bunu pastoriu acel'a, carele nu-si cunosce oile sale“. (Ioanu c. 10. v. 14).

§. 13. Preotii, cá pastori sufletesi suntu detori a întreprinde tote mesurile necesarie pentru sterpirea abuzurilor înradacinate în poporu, mai vertosu datinele detestabili ale betiei, injurarei de Domnedieu, si ale superstitiuniloru. Si déca în sfer'a acést'a a activitatii loru voru întempiná câte odata ur'a celoru rei, se-si aduca aminte de dis'a Apostolului: „De asi placé înca omeniloru, nu a-si fi servulu lui Christosu“. (Galet. c. 10. v. 10).

§. 14. Preotulu, cá pastoriu sufletescu se se ferésca de ori ce actu, carele ar' involvá complicitate în ori ce fara-de-lege a credintiosiloru sei; prin urmare se va ferí mai vertosu de cele ce aru poté dá ansa, spre a se încuibá în midloculu credintiosiloru contagiulu vietiei desfrenate, pentru-cá pre Apostolu l'a cuprinsu frica si cutremuru înca si de ace'a, „cá nu cumva predicandu altoru: însusi se se faca netrebnicu“ (I. Cor. c. 9. v. 27).

Reflesiuni si contra reflesiuni.

Rssimulu D. Canonicu gr. cat. de Oradea mare Dr. Augustinu Lauranu ni tramite urmatoriele reflesiuni la unii articuli din foia, cari la dorintia-i categoricu esprimata ne sentimu îndatorati a le si publicá la olalta cu observatiunile autoriloru articuliloru din cestiune facute cu respectulu cuvenitu.

1. Rssimulu D. Canonicu díce: „In Nr. 1 alu foiri pag. 6 ad calcem se díce: *semtiurile interne si esterne, limb'a suntu naturale pentru omu, deora-ce ele forméza esenti'a lui' asia, încátu deca ele aru lipsi, atunci elu nu ar' mai fi omu*“. De aci ar urmă cá celu mutu, orbu si surdu a încetatu de a fi omu, ce'a ce nu se pote admite.

Nu vomu reflectá la aceste, cá în totu citatulu acést'a din foia cuventulu: omu se lia în sensulu de genu omenescu, va se díca generice, precum se vede de acoló, cá nu se díce: suntu naturale pentru *unulu fia-care omu*, ci pentru *omu*. Nu vomu reflectá nice ace'a, cá orbului si surdului nu i lipsesc semtiulu vederei respective alu audiului cumu lipsescu p. e. la una pietra, ci aceste semtíri suntu numai morbose si împiedecate în usu, precum se vede de acoló, cá deca se curéza, atunci revinu, precandu deca nu le-ar' avé dela natura, atunci medicin'a nu le-ar' poté curá precum medicin'a nu pote dá semtiulu acést'a unei pietri. Sant'a Scriptura înca nu díce, cá D. N. Isusu Christosu a datu orbului din nascere unu semtiu, pre care acel'a nu l'a avutu nice baremu *in potentia*, cum nu-lu are una pietra p. e. si precum nu are nimene semtiulu alu siesele, ci díce numai, cá i a vindecatu unu semtiu morbosu. Nu vomu reflectá acést'a, desi ar' fi mai multu cá sufficientu, si desi însusi Rssimulu D. Canonicu asia invetia în opulu seu intitulatu: Crestinulu greco-catolicu deprinsu în legea sa“ pg. 54 unde díce cá: „deca cineva în vietia a fostu orbu, schiopu seau în ori ce altu modu chilavu, si deformu, va inviá *sanetosu*“, va se díca orbulu nu va inviá cu unu semtiu nou, care nu l'a avutu nice baremu *in potentia*, ci va inviá cu semtiulu vederei *senetosu*, care în vietia i a fostu morbosu ¹⁾. Reflectámu inse cu tota poterea, cá este una axioma neresturnabila, cá unde scrietoriulu nu distinge, acoló nice cetitoriulu nu trebue se distinga. Acum se întrebamu, cá ce se díce în foia la

¹⁾ Este curiosa caus'a, ce Rssimulu D. Canonicu o aduce în loculu citatu, cá se arete pentru-ce la inviare voru fi toti sanetosi. Dara la acést'a vomu mai revení.

loculu citatu de Rssimulu D. Canonicu? Se dice, că *semtiurile interne si esterne suntu naturali pentru omu*, va se dica, că totalitatea semtiurilor este naturala pentru omu. Foi'a nu a distinsu si specificatu semtiurile, si nu a dîsu: audiulu, vederea, gustulu, mirosulu si pipaitulu, unulu fia-care este naturalu pentru omu, cătu deca unulu din ele i ar' lipsi, atunci ar' incetă de a mai fi omu, ci a dîsu că totalitatea acestor'a esprima prin cuventulu *simtiurile*, este naturala pentru omu, asia cătu deca i-ar' lipsi, atunci ar' incetă de a mai fi omu. Asia dara Rssimulu D. trebuieă se rezoneze astu-feliu: prin urmare unu omu caruia i ar' lipsi tote semtiurile aceste, acel'a ar' incetă de a fi omu. Si acést'a de siguru că o ar' fi admisu. Inse dînsulu nu a facutu asia, ci in locu de totalitatea, semtiurilor, cum sta in Foia, pàua bati in pàlmi, a pusu una specificatiune: audiū, vedere etc. si apoi a luatu afora un'a, si a resonatu astu-feliu: prin urmare orbulu care n'are vederea nu este omu. Pre calea acést'a Rssimulu D. trage conclusiuni din premisele Rssimu DSale, inse nu din premisele Foici, si apoi din ale sale pote trage ori si cine ce voiesce, inse nu este ertatu atunci a le cose altuia in guleru¹⁾.

Venim acumu la limba. Intrebamu pre Rssimulu D., că ore mutulu nu are de locu limba? Ore sta limb'a numai in ace'a, că cugetulu se se esprime numai prin organulu vorbirei? Atunci cum potemu dice despre unu scrietoriu candu i cetimū opulu, că are limba frumoasa, grea s. a., că de auditu nu-lu audimū? Déca mutulu nu ar' avé limba de locu, atunci elu ce'a ce cugeta nu ar' poté esprima nice prin organulu vorbirei nice prin semne, nice in scrisu. Se lia Rssimulu D. unu mutu si unu animalu ori cătu de dresatu. Se seria ceva pre o hartia, si apoi se o arete mutului si animalului, se vedemu care-lu va întielege. De siguru că mutulu lu va întielege, si i va si raspunde in scrisu si inca bine, precandu animalulu nice odata. Éta Rssime că si mutulu are limba, pre care o întielege si o comunica, numai cătu din nefericire nu o pote comunică prin organulu vorbirei, ci in scrisu. Ce deosebire este dara intre unu ignorantu de scrisore si unu mutu? Ignorantulu de scrisore nu si pote comunică cugetele in scrisu, mutulu nu le pote comunică cu graiulu, inse ignorantulu de scrisore le pote comunică cu graiulu, mutulu le pote comunică in scrisu. Prin urmare limb'a in sensulu ei adeveratu, de asi poté comunică cugetele altuia, si nu in sensulu ei celu restrinsu si ne adeveratu, de a nu le poté comunică decâtu prin organulu vorbirei amendoi o au. Că ignorantulu deca invetiă scrisori'a, atunci si comunica cugetele si in scrisu, éra mutulu deca se curéza atunci le comunica si cu graiulu. Animalulu inse nu le va comunică nice odata nice cu graiulu nice in scrisu, pentru-că lui absolutu i lipsesce limb'a. Apoi la celu mutu organulu vorbirei nice nu este haremu morbosu, ci este morbosu alu audialui, prin ce neaudindu cuvintele nu le pote invetiă se le esprime, si de aci vine mutinca. La animalu inse i lipsesce organulu vorbirei, si pentru ace'a, desi aude cuvintele, totusi nu le pote esprime. Totu cu privire la limba ne mai provocamu inca odata la cele de mai susu dîse cu privire la semtiuri. Deca unui mutu i ar' lipsi cu totulu limb'a si *in potentia* că la unu animalu, si deca nu o ar' avé nice in cugetu,

¹⁾ Noi potcāmu serie si specificate semtiurile fora periculu de absurditate, inse prevediendu, că unii din cetitori nu voru fi in stare a resonă cu privire la semtiuri, asia precum s'a explicatu mai susu, amu lasatu specificatiunea si amu pusu totalitatea. Nu ne-amu adusu aminte, că cineva din totalitate va trage conclusiuni că din specificatiune. Noi am feritu pre cetitori de Seylla, si Rssimulu D. a cadiutu in Caribde, la care nice n'amu cugetatu,

pre cum o are, si numai cu organulu vorbirei nu pote din nefericire se o esprime, inse pentru ace'a o esprima pre alta cale, atunci da, acelu mutu nu ar mai fi omu. Inse unu atare mutu nu ne va areta Rssimulu D. nice candu.

Ne a cuprinsu mirarea ca Rssimulu D. Canonicu a lasatu ratiunea in pace, desi si ea se amintesce acolo laolalta cu sentiurile si cu limba intre darurile naturali. Deca la orbu i lipsesce vederea, atunci la nebunu i lipsesce ratiunea, si auendoii nu suntu omeni dupa resonamentulu Rssimu DSale. Inse noi credemu ca Rssimulu D. a lasatu ratiunea in pace, pentru-ca tiene si pre dreptulu, ca la nebunu nu i lipsesce ratiunea, ei numai e impiedecatu prin ver unu morbu corporalu usulu ei. Atunci pentru-ce nu rezona asia si cu privire la orbu si la mutu, nu intielegemu.

2. *Rssimulu D. dice: „In Nr. 1 din Foia pg. 7. siru 11 se dice: „supranaturalu este ace'a, ce nu se cuprinde in esenti'a omului, si prin urmare si deca i lipsesce nu inceta a fi omu“. De aci ar urma, ca omulu nascutu cu corne, si celu nascutu fora de unu petioru, (ambii monstri ai naturei) se nascu in statu supranaturalu, ce nu e adeveratu.*

La aceste reflectamu, ca Rssimulu Domnu a resonatu forte bine in casulu acest'a, inse numai atunci deca cuvintele aceste le ar fi cetitu singurele in forma de placatu pre ver unu muru in cetatile cele mari. Inse Rssimulu D. le a cetitu in Foi'a basericéscă pg. 7. in carea si in cele urmatorie suntu espuse pre rendu claru si la intielesu tote notele supranaturalului, ca se se incungiure definitiuni scurte *per genus proximum et differentiam ultimam*, pre cari multi din cetitori nu le aru fi intielesu. Intre notele aceste ale supranaturalulu in aline'a immediatu urmatoria se dice: *supranaturalulu este una decore*. Deca dupa Rssimulu D. cornele pentru omu suntu una decore nu scimu. Credemu inse ca de disu totusi nu va dice. Ne cuprinde si aci mirarea, ca nu a resonatu astu-feliu si la cuvintele: *supranaturalulu este una decore*, si nu a disu prin urmare una barba frumoasa este unu ce supranaturalu. Cum o a facutu de asupr'a abstragundu dela tote cele lalte note ale supranaturalului, o potea face si aci abstragundu éراسi dela tote celelalte note.

3. *Rssimulu D. dice: In Nr. 1 pg. 8. siru 14 se dice: Supranaturalulu insemnéza infrumsetiarea unei fientie existente dejá cu un'a frumsetia, ce din natura nu i ar' compete“. De aci ar urma ca brandu celu rosiiu pre preotulu nedemnu lu redica la statu supranaturalu. Quod falsum.*

La aceste nu vomu reflecta, ca noi nu avemu de locu cunoscintia si nice nu credemu, ca in provinci'a nostra undeva se dau brane rosii la preoti nedemni. Noi scimu ca in provinci'a nostra se dau numai la preoti demni si binemeritati. Ci ca se nu lungimu vorb'a, reflectamu numai ce amu reflectatu in punctulu 3, ca in acelasi articlu din foia espunenduse pre rendu notele supranaturalului, numai cevasi mai susu de cuvintele citate de Rssimu DSa se dice: „*supranaturalulu lu dá Ddiu*“. Acum branele rosiiu credu ca nice Rssimulu D. Canonicu nu va dice, ca le dá Ddiu, si prin urmare branele rosiiu nu potu fi supranaturale. Si aci ne cuprinde mirarea ca, facundu abstractiune dela tote celalte note ale supranaturalului espuse in articulu nu a resonatu la cuvintele: *supranaturalulu lu dá Ddiu*, astufeliu: orbi'a din nascere o dá Ddiu, prin urmare e supranaturala. (Rssimulu D. Canonicu pote pentru ace'a nu a resonatu astufeliu fiendu-ca in opulu seu citatu dejá pg. 54 la midilocu dice, ca una atare orbia este una *smintéla a firei* va se dica a naturei, desi Mantuitoriulu a disu, ca nemic'a in natura nu se intempla fora voi'a lui

Ddiu, si una pasere nu cade diosu fora scirea Lui, prin urmare asia ceva nu e *smintela a firei*, cum invetia Muhamedanii fatalisti, ci este unu opu alui Domnedieu).

Judece acum ori si cine, óre insemnéza ace'a a criticá, candu cineva scote câte ceva de ici colo smulsu din contecstu, si apoi trage conclusiuni de acoló. Ce nu ar' poté omulu atunci se critisceze si se faca ridiculu? Atunci se se mai mire omulu de acel'a, care a voitu a probá, cá sinuciderea se recomanda in s. scriptura, si s'a provocatu la ace'a, cá in S. Scriptura stá scrisu: „*éra Jud'a a mersu de s'a spendiuratu, mergi si fá si tu asemene*“. Nu e de risu nemica. Acest'a a unitu laolalta ace'a ce in S. Scriptura e despartitu. Rssimulu D. Canonicu a despartitu ace'a ce in articolulu din Foia este unitu. Reu a facutu si unulu si celulaltu si scopulu ambii si-lu au gresitu.

De alta data celelalte reflexiuni.

Moralulu civilu in scolele din Franci'a.

Este pentru antái'a data in istori'a Europei, ma a lumii intregi, ce'a ce se intempla astádi in Franci'a, cá moralulu se se propuna in scole cu totul separatu de religiune. Lumea intréga cu singur'a esceptiune a unoru filosofi esaltati a tienutu pâna acum cu totu dreptulu, cá moralitatea adeverata nu pote esiste fora religiune, si deca totusi s'ar dá ver unu individu singuraticu, in care ar' esistá moralitatea fora religiune, acel'a ar fi totusi numai una esceptiune, ce confirma regul'a generala, unu omu despre care díce Pascal, cá este in continuu in contradicere cu sine însusi, cá se nu mai amintimu nemicá, cá in atari casuri pote nu avemu altu ceva inaintea ochiloru decâtu morminte spoite pre din afora, cari inse din lontru suntu pline de putrediene. Cea ce a creditu pâna acum lumea intréga, aceia se incerca in Franci'a in scolele de statu a face de mintiuna. In scolele de statu din Franci'a s'au introdusu asia numitulu *moralu civilu*, care nu voiesce se scia nemicu nice de religiune, nice de Ddiu, nice de sufletu si nemorirea lui, nice de baserica. Atátu pentru scolele populari câtu si pentru cele medii s'au introdusu asia numite manuale de moralulu civilu, in cari si numele lui Ddiu inca este incungiuratu. Manualele suntu compuse in form'a catechismului cu intrebari si raspunsuri. Moralulu inse are lipsa de motive. Omulu intréba, cându este vorb'a de legea morala, cá pentru ce sum eu obligatu a o implini? Deca moralulu civilu nu voiesce se scie de Ddiu nemicu, atunci de sine se intielege cá nu pote díce: legea morala trebue implinita pentru-cá este voi'a lui Ddiu, care ne a facutu si ne sustiene pre noi. Pentru ace'a trebue se alerge la alte motive. La asia numitulu: *categoricu imperativu* a filosofului Kant nu pote se alerge, fiendu-cá acesta nu numai cá nu desléga cestiunea de locu, ci ar' fi si neintelligibilu pentru copii. De ace'a moralulu civilu a alergatu la alte motive, si in specie la onore, la simpatía, la castigarea de nume nemoritoriu, la stin'a si respectulu celorulalti omeni, la linistea conscientici si la legile civili, cari dictéza pedepse pentru transgresorii legiloru, cá si

cum ar' dîce: legea morala trebuie implinita pentru-cà atunci omulu e onoratu, stimatu si respectatu de altii, pentru-cà atunci omulu are conscientia linistita, si la din contra si legile civili lu pedepsescu, pentru-cà atunci si castiga omulu nume nemoritoriu, pentru-cà simpatî'a facia cu alti omeni ne areta cà nu trebuie se-i vetemamu s. a. Nimcine nu va dîce, cà motivele aceste suntu rele, inse éراس cine va dîce, cà suntu suficiente pentru sustinerea moralitatii, deca se delatura credintî'a in unu Ddieu, ce respaltesce binele si pedepsescu reulu? Acest'a este sensulu moralulu civilu din scolele de statu din Francî'a. Unu adagiu vechiu dîce: *se nu semeni ventu, cà se nu seceri vîforu!* Cîndu generatiunea crescuta in unu atare moralu va ajunge la maturitate, atunci va vedé poporulu francesu ce ómeni a crescutu, atunci pote i voru perî ilusiunile moralulu civilu, inse va fi tardiu.

Este oresi cumva vetameteriu pentru totu clerulu si pentru omenime, cà moralulu acest'a se numesce civilu, cà si cum moralulu celu adeveratu alu lumei intregi ar' fi moralu preotiescu si numai alu preotiloru.

Clerulu face opusetiene moralulu acestuia civilu in enciclice, pre cathedra si prin eschiderea dela ss. sacraminte a celoru ce-lu propunu, si aceloru ce si tramu copii in atari scole. Din caus'a acést'a la una multime de episcopi si preoti li s'au sistatu salariulu din partea statulu. Brav'a intelligintia laica francesca inse a formatu societati si a facutu colecte grandiose pentru clerulu, ce prin acést'a a devenitu lipsitu de midilocenele sustinerei vietii.

Literatura.

Ni vine in mana una fasciora mica de 24 pagine din *Amiculu bunu* de O. D. Joanu Papiu, spiritualu la institutul penitentiariu din Gherla, opu premiatu de Directiunea inchisorii regesi dela Vatiu. Fascior'a acést'a contine invetiaturi multe salutare pentru celi ce suntu aproape de tempulu esirei din inchisoria. Limb'a este curata si neteda, cà si in alte serieri a autoriulu. Carticie'a este de interesu pentru ori ce preotu, de ora-ce multe din invetiaturile cuprinse in ea le pote folosi in scaunulu marturisirei ori ce preotu; din care cauza o si recomandamu Onoratei preotimi.

Rectificare.

O. D. Adalbertu Pituceu preotu gr. cat. in Galsi'a dieces'a Oradei mari in numele preotimei tractulu Siriei relativu la observatiunea nostra din Nr. 6 pg. 96 ni tramu spre publicare una scrisoria, in carea descopere, cà dotatiunea preotiloru tractulu Siriei nu este cu nemicu mai buna cà a preotiloru din celelalte trei diecese sufragane amintite in acé'asi observatiune.

Post'a Redactiunei.

O. D. J. C. in Gh. si L. L. in J. se voru publicá.

Editoriu si redactoriu responsabilu Dr. Alesandru V. Gram'a.

Tipografi'a Seminarulu gr. cat. in Blasiu.